

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งแนวความคิดที่เกี่ยวข้องที่จะใช้เป็นกรอบในการศึกษา "การวิเคราะห์กระบวนการทำงานของนักเขียนข่าว Outlook จากหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์" ออกเป็น

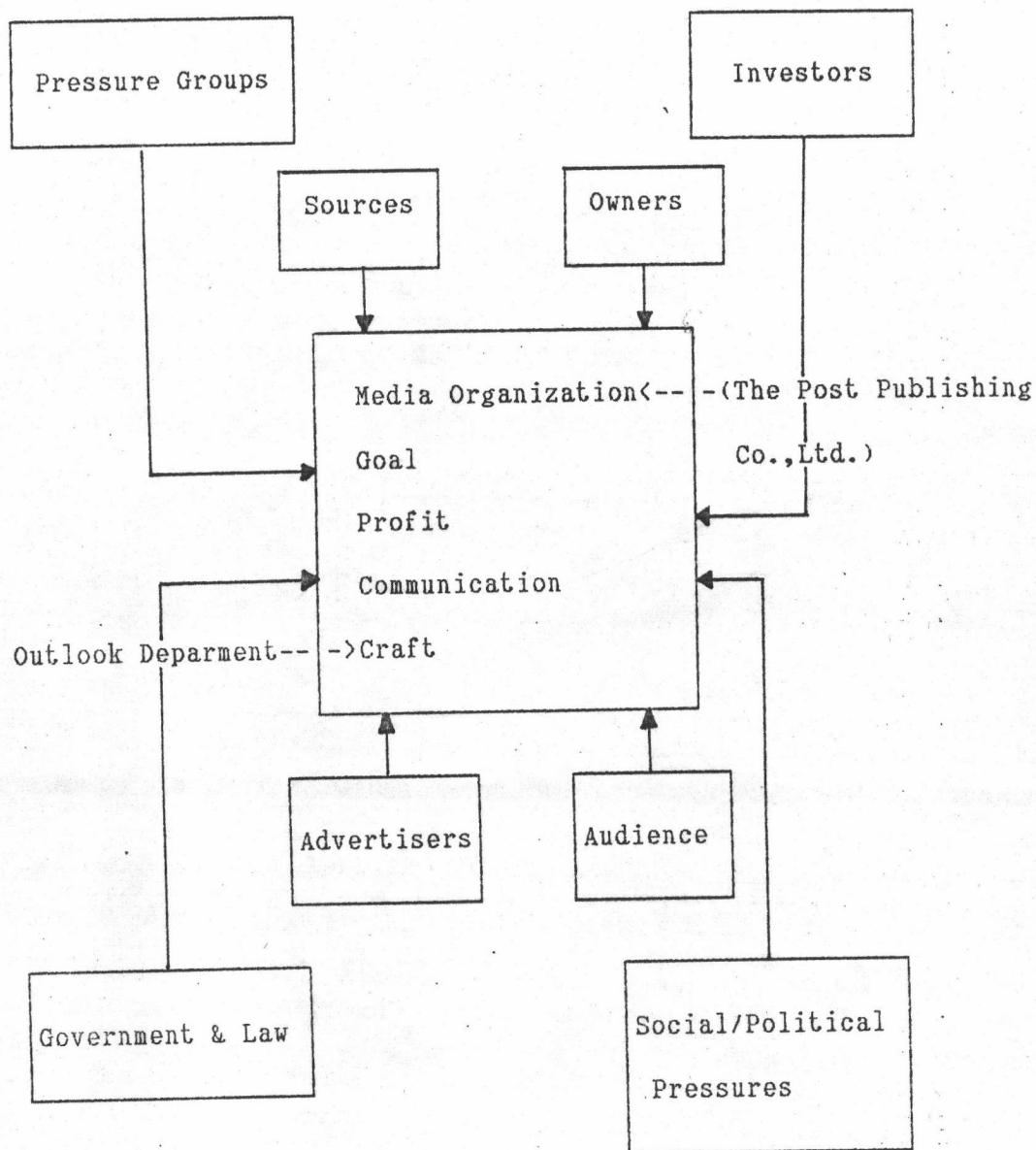
- แนวความคิดเรื่ององค์กรสื่อสารมวลชน
- แนวความคิดเรื่องสารคดี
- วรรณกรรมอ้างอิง

1. แนวความคิดเรื่ององค์กรสื่อสารมวลชน

เนื่องจากบริษัทโพสต์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) เป็นองค์กรสื่อสารมวลชนประเภทหนึ่ง ซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อผลิตสินค้า ซึ่งก็คือ ข่าวสาร บทความ สารคดี และความบันเทิงต่าง ๆ สำหรับแจกจ่ายไปยังกลุ่มผู้บริโภค ในที่นี้ก็คือ ผู้อ่าน การศึกษาถึง "กระบวนการการทำงานของนักเขียนนักข่าว Section Outlook จากหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์" นั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยแนวความคิดเรื่ององค์กรสื่อสารมวลชนมาประกอบการพิจารณา

องค์กรหนังสือพิมพ์ในตลาดสิ่งพิมพ์นั้น มีรูปแบบเดียวกับองค์กรธุรกิจทั่วไป แต่องค์กรสื่อสารมวลชนมีความแตกต่างจากธุรกิจทั่วไป คือ มีหน้าที่รับใช้สังคมตามแนวคิดหน้าที่ของสื่อมวลชนขององค์กรธุรกิจทางสื่อมวลชน จึงมีอุดมการณ์ที่จะรับใช้สังคม ร่วมกับวัตถุประสงค์ทางด้านธุรกิจ

อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจการ และการจัดรูปแบบองค์กรธุรกิจสื่อมวลชนนั้น อาจจะต้องเผชิญกับปัจจัยหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัด องค์กร การจัดการ และเนื้อหาของสื่อมวลชน ซึ่งได้แก่ ความกดดันและผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร คู่แข่ง รัฐบาล แหล่งข่าว และองค์กรอื่น ๆ ในสังคม เป็นต้น ดังแบบจำลองของ McQuail ซึ่งอาศัยแนวความคิดของ Gerbner แสดงปัจจัยที่มีผลต่อผู้ส่งสารหรือองค์กรสื่อมวลชน ดังต่อไปนี้

ที่มา : Dennis McQuail, Mass communication Theory, 2nd ed, Beverly Hilly : Sage Publication, 1987 : 142

จากแบบจำลองจะเห็นได้ว่า องค์การสื่อมวลชน ประกอบกิจการอยู่ภายใต้แรงกดดันทาง การเมืองการปกครอง อันประกอบด้วย การควบคุมโดยกฎหมายและรัฐบาลรวมทั้งการควบคุมจาก สถานีทางสังคมอื่น ๆ ความต้องการและความสนใจของผู้รับสาร นอกจากนี้ยังมีแรงกดดันทาง ธุรกิจ คือ คู่แข่ง สำนักข่าว ผู้โฆษณา เจ้าของ และสหภาพแรงงาน อัดัมส์ ก็พบปัจจัยที่คล้ายคลึง กันที่มีผลกระทบต่อการผลิตข่าว ซึ่งได้แก่ กฎหมาย เทคโนโลยี เป้าหมายทางธุรกิจและบรรทัดฐาน ที่องค์การยึดถือท่ามกลางการแข่งขัน เป็นต้น (Adams, 1987 อ้างถึงใน พรสุนีย์ ธนศรีสีบวงศ์ , 2535:11) ดังนั้นการจัดรูปแบบขององค์การสื่อมวลชนที่เหมาะสมภายใต้อิทธิพลจากสิ่งต่าง ๆ ดังที่กล่าว ไปแล้วข้างต้น จึงมีส่วนช่วยลดความขัดแย้งระหว่างสื่อมวลชนกับปัจจัยเหล่านี้ และช่วยให้บรรล วัตถุประสงค์ทั้งด้านการรับใช้สังคม และทางด้านธุรกิจ (Denis McQuail, 1987)

ในฐานะที่ องค์การของหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์เป็นองค์การสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่อยู่ ภายใต้อำนาจการสื่อสังคม ซึ่งนอกจากจะต้องคำนึงถึงกิจกรรมภายในองค์การ อันได้แก่วัตถุประสงค์ ขององค์การ โครงสร้างภายในองค์การ เครื่องมือบริหารองค์การ และบุคลากรภายในองค์การแล้ว องค์การหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ยังต้องคำนึงถึงกิจกรรมภายนอกองค์การ ซึ่งได้แก่ กิจกรรมที่ต้อง เกี่ยวข้องกับการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ด้วยเช่นกัน เช่น การพยายามนำเสนอ เนื้อหาเรื่องราวและความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม รวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจกับสิ่งดังกล่าวรวมทั้งกระตุ้นให้เกิดความสำนึกต่อสังคม (Social awareness) เป็นต้น

การศึกษาวิจัยที่ทำขึ้นโดยการใช้ทฤษฎีหรือแนวคิดเชิงองค์การนั้น อธิบายถึงกระบวนการ คัดเลือกข่าวสาร เรื่องราว หรือประเด็นต่าง ๆ มานำเสนอนั้นว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์และ เป้าหมายขององค์การ ซึ่งตามความเป็นจริงนั้นสามารถจะใช้โต้แย้งได้ว่า ข่าวสาร เหตุการณ์ หรือประเด็นต่าง ๆ ที่นำเสนอแก่ผู้รับสารนั้นไม่ใช่ผลผลิตที่ตัดสินใจเฉพาะภายในองค์การสื่อมวลชน เท่านั้น หากแต่ปัจจัยภายนอกก็มีส่วนด้วยเช่นกัน ซึ่ง Hofstetter 1986; Efron 1971; Robinson 1977: 177-186 ได้ชี้ให้เห็นว่า นอกเหนือจากปัจจัยภายในองค์การแล้วปัจจัยทางการ

เมือง สังคม ค่านิยม และทัศนคติส่วนตัวของนักข่าว ก็มีอิทธิพลต่อตัวผู้ทำการสื่อสาร อันจะนำไปสู่ผลกระทบต่อนโยบายของสารด้วย

ดังนั้น การที่นักเขียนนักข่าว Section Outlook จะนำประเด็นใดมานำเสนอนั้น สิ่งที่เราพิจารณาจำเป็นต้องคำนึงถึงนั้น ก็จะมีทั้งปัจจัยจากภายในองค์กรและภายนอกองค์กร ซึ่งได้แก่ องค์กรที่พวกเขาสังกัดอยู่ซึ่งก็คือองค์กรโพลีพลีซีซึ่งจำกัด(มหาชน) คู่แข่ง ค่านิยม คุณค่าของนักข่าว (เนื้อหา)เอง และทัศนคติส่วนตัวของนักข่าว ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้อาจมีผลกระทบต่อระบบโครงสร้างการทำงาน และเนื้อหาสารคดีของนักเขียนนักข่าว Outlook ด้วยเช่นกัน

2. แนวความคิดเรื่องสารคดี

สารคดี หรือ Feature มีกำเนิดมาจากบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ซึ่งในอดีตหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ จะทุ่มเทให้กับข่าวเป็นหลักใหญ่ จนเกิดปัญหา 2 ประการ คือ คนอ่านข่าวมาก ๆ แล้วเกิดความเครียด และข่าวที่เขียนอย่าง เป็นกลางและแข่งกับเวลาทำให้ผู้สื่อข่าวไม่สามารถเสนอรายละเอียดที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ได้ ดังนั้น บรรณาธิการจึงพิจารณาข้อเขียนประเภทหนึ่งซึ่งให้สาระ ความรู้ แล้วยังสามารถใช้จินตนาการประกอบการเขียนได้อย่างเต็มที่ซึ่งไม่สามารถทำได้ในกรณีการเขียนข่าว (สุกัญญา ตีระวนิช, 2529)

สารคดี มีลักษณะพิเศษดังต่อไปนี้ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 909-7)

1. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) นักเขียนไม่ต้องจำกัดตัวเองอยู่ในรูปแบบของข่าว เขาสามารถใช้จินตนาการได้อย่างเต็มที่ ในอันที่จะนำแง่มุมของเหตุการณ์มาขยายออกให้เป็นเรื่องราวที่น่าสนใจ แต่ไม่ผิดพลาดต่อผู้อ่าน

2. การเขียนเชิงอัตวิสัย (Subjectivity) เป็นการเขียนที่ทำให้สารคดีประเภทนี้แตกต่างจากข่าวอย่างเห็นได้ชัด เพราะในการเขียนเชิงอัตวิสัยนี้ ผู้เขียนสามารถเขียนอย่างใจ

เขาคิดได้ ในขณะที่รูปแบบของการเขียนข่าวผู้เขียนจะต้องไม่เอาความคิดอารมณ์ของตนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย

3. ความมีสาระ (Informative) ผู้อ่านสารคดีจะทราบเรื่องบางอย่างที่ไม่ปรากฏในข่าว ซึ่งอาจจะให้สารหรือแง่คิดที่ใคร ๆ ก็ไม่ถึงก็ได้

4. ความบันเทิง (Entertainment) สารคดีต้องการให้อ่านคลายเครียดจากการอ่านข่าว จึงมักจะเขียนแบบเบาสมอง ทำเรื่องหนักให้เป็นเรื่องเบา ๆ แต่มิได้หมายความว่าสารคดีทุกเรื่องจะเป็นเรื่องบันเทิงเสมอไป

5. คุณค่าไม่เสื่อมไปตามกาลเวลา (Unperishable) ในขณะที่ข่าวต้องสดรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ แต่สารคดีสามารถล่าช้ากว่าเหตุการณ์ได้เป็นวันเป็นสัปดาห์ หรือเป็นเดือน บรรณาธิการหรือนักเขียนสามารถเก็บสารคดีไว้หลายๆ เรื่องแล้วค่อย ๆ นำมาเสนอต่อผู้อ่านตามความเหมาะสม

จากความหมายของ สารคดี จะเห็นได้ว่า ในสารคดีหน้า 1 ของSection Outlook นั้นมีวัตถุประสงค์หลักคล้ายกับสารคดี โดยทั่วไป กล่าวคือ (สัมภาษณ์ สันทสุมดา เอกชัย)

1. ทำให้สารคดีใน Outlook Section น่าอ่านและน่าเชื่อถือ
2. ให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูล ข่าวสาร เหตุการณ์ และประเด็นต่าง ๆ
3. ให้ความบันเทิง

ความน่าเชื่อถือ ความรู้ และความบันเทิงของผู้อ่านจะเกิดขึ้นได้นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถ 2 ขั้นตอนของนักเขียนนักข่าว Outlook ว่ามีความสามารถในการหาข้อมูลที่ต้องการ เป็นกลาง และเป็นรูปธรรมได้มากน้อยเพียงใดรวมทั้งมีความสามารถและเทคนิคในด้านการเลือกประเด็นที่อรรถรส น่าสนใจ เป็นประโยชน์ และพยายามนำเสนอให้ผู้อ่านไม่เกิดความเบื่อหน่ายได้อย่างไร

สำหรับความสามารถในขั้นตอนแรกนั้น นักเขียนนักข่าว Outlook ได้อธิบายว่าขึ้นอยู่กับลักษณะความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล รวมทั้งความสามารถของนักเขียนนักข่าวในการประเมิน และให้นำหน้าของข้อมูลที่ได้มา ส่วนความสามารถในขั้นตอนที่สองนั้น โดยทั่วไปแล้ว สิ่งที่นักเขียนนักข่าวจะนำมาเป็นแนวทางในการเลือกเรื่องมาเป็นสารคดีก็คือหลักการประเมินคุณค่า อันได้แก่ ความใกล้ชิด ความสด (ในที่นี้หมายถึงเรื่องราวที่อยู่ในกระแส) ความขัดแย้ง เป็นต้น ซึ่งหลักการดังกล่าวสามารถเป็นจุดเริ่มต้นแก่ผู้เขียนสารคดีได้เป็นอย่างดีและเรื่องที่สามารถนำมาเป็นสารคดียังสามารถแทรกอยู่ตามที่ต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เหตุการณ์ที่พบเห็น ประสบการณ์ของนักเขียน ฯลฯ

ซึ่งตามหลักการแล้วข่าวสารเรื่องราวและเหตุการณ์ที่นักเขียนจะคัดเลือกเรื่องราวต่าง ๆ มาเสนอนั้น น่าจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ข้อ คือ ความน่าสนใจ (Interest) ข้อเท็จจริง (Fact) และผู้อ่าน (Reader) ส่วนข่าว เรื่องราว เหตุการณ์และประเด็นต่างๆ จะดีและมีคุณค่าสูงจะต้องประกอบด้วย " ความสำคัญ " (Significant) และ " ความน่าสนใจ " (Interest) ซึ่ง มาลี บุญศิริพันธ์ ได้อธิบายถึงความสำคัญและความน่าสนใจไว้ว่า

ความสำคัญ หมายถึง แนวโน้มของสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อความเป็นอยู่และชีวิตของบุคคลทั่วไปในสังคม ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ของทหารกัมพูชาที่จับคนไทย 14 คน มีความสำคัญเพราะผลของเหตุการณ์ทำให้เกิดสถานการณ์ตึงเครียดมีผลกระทบกระเทือนถึงนโยบายการต่างประเทศของประเทศไทย รวมทั้งอาจมีผลทางการเมืองด้วย นอกจากนี้ข่าวเกี่ยวกับการปรับเงินเดือนข้าราชการก็มีความสำคัญเพราะมีผลกระทบโดยตรงต่อความเป็นอยู่

และค่าครองชีพของประชาชนทั่วประเทศ

นอกจากข่าวหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีคุณค่าทางข่าวสูงจะต้องมีความสำคัญแล้วยังต้องมีความน่าสนใจอีกด้วย

ความน่าสนใจ จัดเป็นบุคลิกอย่างหนึ่งของข่าว ซึ่งความน่าสนใจนี้ หมายถึง ข่าวที่ผู้อ่านมีความตั้งใจและต้องการอ่านมากที่สุด ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สามารถนำมาประกอบการพิจารณาในการวัดความสนใจของประชาชนผู้รับสารนั้นประกอบด้วย ความเร็ว (Immediacy) ความใกล้ชิด (Proximity) ความแปลกประหลาด (Unusualness) สิ่งที่น่าสนใจและสร้างความสัมพันธ์ทางอารมณ์กับผู้อ่าน (Human Interest) ความขัดแย้ง (Conflict) ความมีเงื่อนงำ (Suspense) ผลกระทบกระเทือน (Consequesces) ความก้าวหน้า (Progress) และเพศ (Sex)

นอกจากความสำคัญและความน่าสนใจของข่าวสารและเหตุการณ์แล้ว ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ซึ่งผู้สื่อข่าวยังต้องคำนึงถึงในการประเมินคุณค่าข่าวสารและเรื่องราวก่อนที่จะนำเสนอสิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยที่ควรจะต้องตระหนักถึงในภาวะและขอบเขตการทำงานของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม และแนวทางของหนังสือพิมพ์และสังคม ปัจจัยเหล่านี้ประกอบด้วยนโยบาย หนังสือพิมพ์ ทัศนคติของกองบรรณาธิการ ระดับของผู้อ่าน เนื้อหาหนังสือพิมพ์ เวลา สิ่งที่ย่างานมาก่อน การตรวจต้นฉบับล่วงหน้า โฆษณา การปกครอง การเมือง สังคมและเศรษฐกิจเจ้าของหรือนายทุนของหนังสือพิมพ์ รวมทั้งศาสนาและเชื้อชาติ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2535) โดยพบว่าปัจจัยดังกล่าวโดยทั่วไปแล้วมักจะอยู่ในขั้นตอนแรกของการทำงานซึ่งก็คือขั้นตอนการคัดเลือกเนื้อหา ซึ่งขั้นตอนของการทำสารคดีของนักเขียนนักข่าว Outlook ก็เช่นเดียวกัน

จากหลักเกณฑ์และองค์ประกอบของการพิจารณาประเมินคุณค่าข่าว และการคัดเลือกประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวไปแล้วข้างต้น Jack Byrd, Jr. and L Ted Moore 1985 ยังได้กล่าวถึงพฤติกรรมการตัดสินใจในการเลือกกระทำกิจกรรมใด ๆ นั้น ว่าเกิดมาจากนิสัยส่วนตัว

ของบุคคลนั้น ๆ จริยธรรมและกฎหมาย รวมทั้งค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

นอกจากนี้ Alexis Wilson ได้อธิบายว่า ในระบบการบริหารหรือการทำงานใด ๆ พฤติกรรมที่ตัดสินใจเลือกกระทำกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับสภาวะของสิ่งแวดล้อมของบุคคลนั้น รวมทั้งวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ที่จะออกมา (Alexis Wilson, 1967)

3. วรรณกรรมอ้างอิง

พภาพร ศิริจินดาพงษ์ (2533) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การนำเสนอข่าวหน้า 1 ของหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์" พบว่า การนำเสนอข่าวหน้า 1 ของหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ มีนโยบายกำหนดแน่ชัดที่จะเสนอข่าวอันเป็นข้อเท็จจริงด้วยความยุติธรรม และตระหนักถึงความมั่นคงของชาติ เป็นสำคัญ โดยข่าวหน้า 1 มักเป็นข่าวในประเทศ ไม่เน้นข่าวอาชญากรรม

ลักษณะการทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งข่าวหน้า 1 เป็นไปอย่างมีระบบคือ ผู้สื่อข่าวรายงานอย่างมีอิสระภายใต้การดูแลและชี้นำของผู้ช่วยบรรณาธิการและหัวหน้าข่าว ซึ่งการทำหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษโดยส่วนใหญ่มักจะมี staff พิเศษ คือ Rewriter เป็นผู้ช่วยเรียบเรียงและตรวจสอบภาษาอังกฤษ

การเข้าหาแหล่งข่าวโดยเฉพาะแหล่งข่าวประเภทบุคคลนั้น มักจะทำโดยวิธีขอสัมภาษณ์ ซึ่งระหว่างการสัมภาษณ์ การควบคุมการสัมภาษณ์เป็นสิ่งสำคัญซึ่งผู้สื่อข่าวควรจะต้องศึกษาคำถามสัมภาษณ์ และไม่ควรให้ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลที่สับสนเพราะนั่นหมายถึงผู้อ่านย่อมจะสับสนตามไปด้วย และเมื่อได้ข่าวมาแล้ว การพิจารณาว่าข่าวใดมีคุณค่าควรที่จะนำมาลงจะต้องผ่านความเห็นชอบของที่ประชุมข่าว ซึ่งหลักเกณฑ์ที่ใช้ประเมินก็คือ หลักการประเมินคุณค่าข่าว อันได้แก่ ความสำคัญ ความน่าสนใจ เป็นต้น

ในเรื่องของข้อจำกัดในการเสนอชื่อนั้น หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษเช่นบางกอกโพสต์ก็มีข้อจำกัดไม่ต่างจากหนังสือพิมพ์ภาษาไทยเลย กล่าวคือ ถูกจำกัดด้วยนายทุน และเจ้าของหนังสือพิมพ์ ข้อจำกัดในเรื่องของการทำงานที่ต้องแข่งกับเวลา ข้อจำกัดด้านกฎหมายซึ่งในช่วงการทำการศึกษายังอยู่ในช่วงของการใช้พ.ร.บ.การพิมพ์ปี 2484 และ พร.42

มนัสชยา ศุภิมันส์ (2531) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ปัญหาในการนำเสนอคอลัมน์สารคดีคุณภาพสังคม" พบว่า ปัญหาหรือข้อจำกัดในการผลิตงานสารคดีแต่ละชิ้นนั้นจะอยู่ที่

- ระยะเวลาในการผลิตชิ้นงาน เพราะบางครั้งเรื่องบางเรื่องจะต้องรีบเร่งในการหาข้อมูลเพื่อให้เสร็จทันเวลาที่ข่าวที่เด่นและน่าสนใจ หรือมีผลกระทบมาก ๆ ในฉบับเพื่อให้อ่านกับเหตุการณ์ และเพื่อเป็นการช่วยผู้อ่านให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น

- ปัญหากับแหล่งข่าว ซึ่งส่วนใหญ่จะมีปัญหาอยู่บ้างในระยะแรก เพราะแหล่งข่าวยังไม่รู้จักผู้ผลิตชิ้นงาน ยังไม่เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากแหล่งข้อมูลมากเท่าที่ควรแต่ในสภาพปัจจุบันไม่ค่อยมีปัญหาอะไรในส่วนนี้แล้ว เนื่องจากการสร้างความสัมพันธ์กันไว้แล้วในระดับหนึ่งประกอบกับเข้าใจในเจตนาซึ่งกันและกันทำให้เกิดความวางใจได้ว่าผู้เขียนจะนำเสนอเรื่องราวตรงตามข้อเท็จจริงที่ได้รับมา ทำให้แหล่งข้อมูลกล้าที่จะให้ข้อมูลมากขึ้น

- ปัญหาอื่น ๆ อย่างเช่น ปฏิกริยาตอบสนองจากผู้อ่าน มักจะเป็นในแง่บวกมากกว่า เพราะเนื้อหาส่วนใหญ่ของสารคดี "คุณภาพสังคม" มักเป็นการเผยแพร่ความรู้ มุ่งให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และเป็นในเชิงสร้างสรรค์มากกว่ามุ่งเน้นโจมตีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะ